

УДК 378.11

Панасюк Н.Л., Олійник М.М.

Луцький національний технічний університет

УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТИ У ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТНЬОЮ ГАЛУЗЗЮ

Панасюк Н.Л. Управління якістю освіти у вищих технічних навчальних закладах як невід'ємна складова державного управління освітньою галуззю. Пошуки відповідей на питання вдосконалення якості освіти знаходяться у двох взаємопов'язаних галузях знань: педагогіці та менеджменті освіти. Управління якістю освіти це двосторонній процес: з одного боку, воно спрямоване на більш раціональне використання ресурсів у забезпеченні якості освіти, з іншого – забезпечує якість внутрішніх параметрів процесу.

Ключові слова: управління, якість освіти, вищі технічні навчальні заклади, державне управління.

Панасюк Н.Л. Управление качеством образования в высших технических учебных заведениях как неотъемлемую составляющую государственного управления образовательной отраслью. Поиски ответов на вопросы совершенствования качества образования находятся в двух взаимосвязанных областях знаний: педагогике и менеджменте образования. Управление качеством образования это двусторонний процесс: с одной стороны, оно направлено на более рациональное использование ресурсов в обеспечении качества образования, с другой - обеспечивает качество внутренних параметров процесса.

Ключевые слова: управление, качество образования, высшие технические учебные заведения, государственное управление.

Panasiuk N. Quality management education in higher technical educational institutions as an integral part government education sector. The search for answers to the issues of improving the quality of education are two interconnected areas of expertise: pedagogy and management education. Quality Management education is a two-way process: on the one hand, it is aimed at more efficient use of resources to provide quality education, on the other - provides quality internal process parameters.

Keywords: management, quality of education, higher technical educational institutions, public administration.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок з важливими науковими або практичними завданнями. В Україні управління якістю освіти у вищих навчальних закладах підпорядковане загальній стратегії держави на пріоритетний розвиток освіти і забезпечує конституційне право громадян на освіту та рівного доступу до високоякісної освіти. Це невід'ємна складова державного управління освітньою галуззю.

Забезпечення якості освіти це головна умова привабливості, мобільності та сумісності системи вищої освіти будь-якої країни, головна складова престижу вищого навчального закладу. Це багатоплановий процес що включає наявність необхідних ресурсів (матеріальних, наукових, кадрових, інформаційних, навчально-методичних, фінансових тощо), контроль освітньої діяльності вищих технічних навчальних закладів та якості підготовки фахівців на всіх етапах навчання та на всіх рівнях (рівні вищих технічних навчальних закладів, державному, міжнародному рівнях), організацію навчального процесу, що найбільш адекватно відповідає сучасним тенденціям розвитку національної та світової економіки та освіти [2].

Якість освіти – це багатовимірне методологічне поняття, яке різнобічно віддзеркалює суспільне життя. Забезпечення високої якості освіти на всіх етапах і рівнях, оцінка досягнутої якості, проведення порівняльних досліджень – це сьогоденні завдання, які мають не тільки соціальний, а й педагогічний, політичний, управлінський і суто науковий контексти [1].

Якість освіти визначається не тільки обсягом знань, але й параметрами особистісного, світоглядного, громадянського розвитку, при цьому проблема якості освітнього процесу розглядається з позицій загальнолюдської і соціальної цінності освіти. Саме ці чинники актуалізують проблему управління якістю освіти у вищому технічному навчальному закладі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми. Традиційно в багатьох словниках, концепціях освіти відводиться роль формування інтелекту. Наприклад, у своїй концепції Е. Гусинський дає таке визначення поняттю освіта: "Освіта - процес прилучення особистості до культури, придбання грамотності в її мовах і орієнтованості в її текстах". Інше його визначення: "Освіта - процес і результат становлення,

формування та розвитку системи понять, уявлень про світ, що дає можливість у ньому орієнтуватися".

Як процес і результат навчання і виховання освіта розглядається і в інших джерелах. Так, наприклад, педагогічний словник визначає дане поняття як "процес і результат засвоєння систематизованих знань, умінь, навичок; необхідна умова підготовки людини до життя"; філософсько-енциклопедичний словник трактує його як "процес і результат засвоєння систематизованих знань, умінь і навичок, необхідне умова підготовки до життя і праці".

У цій же логіці Закон "Про освіту" представляє освіта як "цілеспрямований процес виховання і навчання в інтересах людини, суспільства, держави".

Татур А.О., розглядає освіту як соціальний інститут, який можна представити у вигляді чотирьох основних систем:

1 - система управління освітою (вирішує завдання створення сприятливих умов фінансових, організаційних, інформаційних, нормативно-правових, матеріально-технічних для ефективного функціонування і розвитку інших трьох систем);

2 - система формування змісту освіти (чому навчаємо?);

3 - система організації навчальної діяльності (як вчимо?);

4 - система оцінки якості освіти (що в результаті отримуємо?)

Узагальнюючи різні визначення поняття, можна зробити висновок, що "освіта взагалі" не є щось одномірне і якісно одноманітно визначене. І якщо опиратися на найбільш важливі та принципові смисли поняття "освіта", то необхідно відзначити, що, по-перше, це цілком самостійна форма суспільної практики (система діяльностей, структур організації та механізмів управління), особлива соціальна інфраструктура, що пронизує всі інші соціальні сфери, а тим самим забезпечує цілісність суспільного організму.

По-друге, це універсальний спосіб трансляції історичного досвіду, загальний механізм соціального наслідування, зв'язування воєдино деякої спільності людей і способу їх життя, передачі та збереження норм і цінностей спільного життя в часі.

По-третє, це загальна культурно-історична форма становлення і розвитку сутнісних сил людини, набуття ним образу людського у часі історії і просторі культури, людини, здатної до самоосвіти, а тим самим - і до саморозвитку.

У цих трьох інтерпретаціях освіта є розвиваюче і розвивається.

Звернімося до розгляду поняття "якість". У філософському словнику представлено наступне визначення: "Якість є суттєва визначеність предмета, з якої він є даними, а не іншим предметом і відрізняється від інших предметів. Якість предмета не зводиться до окремих його властивостей. Воно пов'язане з предметом як цілим, охоплює його повністю і невіддільне від нього. Тому поняття якості зв'язується з буттям предмета"

Згідно з С. Ожеговим, "якість - наявність істотних ознак, властивостей, особливостей, що відрізняють один предмет або явище від інших; те чи інше властивість, гідність, ступінь придатності". У сучасних дослідженнях якість розглядається як сукупність характеристик об'єкта, що відносяться до його здатності задовольняти встановлені і передбачувані потреби.

У літературі розглядається і так звана виробнича трактування якості, де ключовим стає поняття "якості продукції" як сукупності суттєвих споживчих властивостей цієї продукції, які є значущими для споживача. Слідуючи цьому трактуванню, Л.М. Моїсеєв та М.М. Поташник виділяють дві ознаки якості будь-якої продукції. У сучасному розумінні якість освіти - це не тільки відповідність знань учнів державним стандартам, але й успішне функціонування самого навчального закладу, а також діяльність кожного педагога і адміністратора в напрямі забезпечення якості освітніх послуг.

Якість є складним і суперечливим поняттям, з наведеного визначення його впливають принципові протиріччя: між статичними і динамічними моментами якості, між внутрішньою його сутністю і реальним виявом, між якістю результату і якістю процесу. Суперечності у філософському розумінні якості визначають і складність педагогічної проблеми забезпечення якості та управління якістю в освіті. Не можна не погодитися з висновком В. Воротилова і Г. Шапоренковой: множинність прохань до утворення різних соціальних, професійних груп, окремих особистостей породжує різноманіття цілей, а результати освіти можуть бути оцінені різними суб'єктами, за різними критеріями, у різних вимірах, на різних рівнях.

Цей же висновок впливає з позиції авторів підручника з педагогіки і психології А.А. Реана, Н.В. Бордовський, С.І. Розума. На їхню думку, якість освіти залежить від того, наскільки здійснюється відповідність:

1) цілей і результатів освіти на рівні конкретної системи освіти та на рівні окремого освітнього закладу;

2) між різними параметрами в оцінці результату освіти конкретної людини;

3) теоретичних знань і вмінь їх практичного використання в житті і професійній діяльності.

Таким чином, виявляються нерозривно пов'язаними, з одного боку, якість освіти конкретної людини, якість освітнього процесу, конкретної освітньої системи і системи освіти в цілому, і, з іншого боку, якість теоретичних знань, практичних навичок, особистісних якостей. [1; 3]

Якість освіти є механізм соціального регулювання освітньої сфери, який зумовлює її оптимальне функціонування і виступає результатом поєднання інтересів і потреб різних соціальних суб'єктів. Цікавою, хоча, можливо, і спірною, є спроба класифікації підходів до визначення якості освіти, дана В. Воротиловим і Г. Шапоренковой, узагальнююча різні позиції з даної проблеми. Автори виділяють такі підходи до розуміння якості освіти:

- Відповідність очікуванням і потребам особистості та суспільства (С. Є. Шишов, В. А. Кальней, А. І. Моїсєєв, Є. В. Яковлев);

- Сформований рівень знань, умінь, навичок та соціально значущих якостей особистості (Є. В. Бондаревська, Л. Л. Редько, Л. А. Санкін, Є. П. тонконога);

- Відповідність сукупності властивостей освітнього процесу і його результатів вимогам стандарту, соціальним нормам суспільства, особистості (В. І. Байденко; В. А. Ісаєв, Н. А. Селезньова, А. І. Суббето);

- Відповідність результату цілям освіти, спрогнозованим на зону потенційного розвитку особистості (М. М. Поташник, В. М. Полонський, В. П. Панасюк, А. П. крохмалі);

- Здатність освітньої установи задовольняти встановлені та прогнозовані потреби (Г. А. Бордовський, Т. М. Шамова, П. І. Третьяков, Г. Є. Володіна).

Подібна класифікація є кілька розмитою за критеріями. Більш конкретним, хоча і більш загальним, може бути визначення поняття якості освіти по відношенню до

1) результатами освітнього процесу;

2) самому освітньому процесу;

3) освітній установі, що здійснює освітній процес з відповідними результатами [4].

Формулювання цілей статті. Метою статті є розгляд аспектів управління якістю освіти у вищих технічних навчальних закладах як невід'ємної складової державного управління освітньою галуззю.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В наш час, якісна освіта розглядається як один із основних індикаторів якості життя, інструмент соціальної та культурної злагоди й економічного зростання. Не випадково серед характеристик так званого індексу розвитку людського потенціалу (ІРЛП), за яким Програма розвитку ООН порівнює рівень соціального й економічного розвитку країн, показник освітньої діяльності є одним із трьох основних індикаторів (добробут, освіта та здоров'я) в інтегрованій оцінці якості людського життя. Проблему якості освіти часто пов'язують із розвитком інформаційного суспільства, в якому випереджальний розвиток суспільного інтелекту та системи освіти стає вирішальним чинником поступу людства. Інформація в такому випадку набуває найбільшої цінності та є стратегічним продуктом держав. Тому у високотехнологічному інформаційному суспільстві якість освіти є ключовим аргументом у забезпеченні відповідного рівня професійної й життєвої компетентності людини, який би задовольняв потреби її людського розвитку, а також потреби суспільства й держави в соціально активних громадянах і висококваліфікованих фахівцях.

Якісний рівень освіти забезпечується за допомогою відповідних механізмів, що отримали назву моніторингу. Моніторинг - це система збирання, опрацювання та розповсюдження інформації про діяльність освітньої системи, яка забезпечує безперервне відстеження її стану і прогноз розвитку. Об'єктами моніторингу стають як окремі підсистеми освіти, так і різні аспекти й процеси, що відбуваються в цій системі (навчальні досягнення учнів, студентів).

Вітчизняне законодавство під якістю освіти розуміють ступінь відповідності набутих знань, умінь і навичок студентів вимогам стандартів вищої освіти. Основною метою діяльності вищих технічних навчальних закладів є забезпечення умов, необхідних для отримання особою вищої освіти, підготовка фахівців для потреб України. Здійснення освітньої діяльності, яка відповідає стандартам вищої освіти, наукової й науково-технічної, творчої, мистецької, культурно-виховної, спортивної та оздоровчої діяльності, підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів, забезпечення культурного і духовного розвитку особистості, виконання державного замовлення і угод на підготовку фахівців, вивчення попиту на окремі спеціальності на ринку праці й сприяння працевлаштуванню – все це головні завдання вищих навчальних закладів в Україні.

Загалом процес управління якістю освіти має вирішувати наступні завдання: моделювання, забезпечення функціонування системи, яка має працювати на досягнення поставленої мети, зміна вимог до існуючих характеристик, діагностування наявного рівня якості освіти.

На всіх етапах управлінської діяльності можна виділити показники, які не виявляються в сучасному управлінні освітою, але необхідні для успішного її розвитку та переходу на новий якісний рівень. Це, насамперед, легкі у використанні, прості, надійні та об'єктивні показники оцінки якості освіти. У цьому контексті нагальною стає проблема приведення державних стандартів у відповідність до вимог інформаційного суспільства. Проте стандартизації мають підлягати не одиниці навчального матеріалу, а процедури оцінювання знань, вмінь, компетенції; не навчальні плани та програми, а процедури їх розробки та затвердження; не кваліфікаційні характеристики, а порядок атестації викладачів.

Динамізм результатів освіти - також проблема оцінювання якості освіти. Результати як і мета мають гнучко, швидко та адекватно реагувати на зміни в суспільстві та економіці в часі. Крім того, багато результатів можна визначити тільки через деякий час, наприклад рівень готовності випускника до дорослого життя або стан його психологічного розвитку [6].

Оцінюванням самого процесу освіти це ще одна проблема, оскільки до нього залучені люди різних вікових та соціальних груп. Усі вони мають свої певні вимоги до освіти. Крім того, сам викладач має весь час вдосконалюватись, опановувати нові технології, методики, прийоми. Оскільки вимоги до нього зростають, то й управління якістю методичної роботи набуває нового сенсу та рівня значущості.

Управління якістю освіти має спрямовуватись на управління якістю умов освітнього процесу (матеріальне та інформаційне забезпечення), управління самим процесом (зміст, стандарти, використання педагогічних технологій), що в свою чергу приведе до якісних результатів [5].

У вищих навчальних закладах система управління якістю освіти повинна забезпечувати моніторинг основних показників якості. За його результатами створюються рекомендації для покращення всіх складових підготовки майбутніх фахівців. Дана система передбачає:

- Планування показників якості освіти.
- Контроль планових показників.
- Можливість здійснення корегуючих і попереджувальних дій.
- Моніторинг стану якості освіти.
- Можливість адаптації до змінюючих обставин.
- Можливість інтеграції в загальну систему управління організації у вигляді окремої підсистеми.

Ключовими ланками системи управління якістю освіти є:

- Якість освітніх програм.
- Рівень підготовки абітурієнтів.
- Інформаційно-методичне забезпечення навчального процесу.
- Кваліфікація професорсько-викладацького складу.
- Якість навчального процесу.
- Рівень наукових досліджень, що проводяться в університеті.
- Рівень оснащення навчального процесу.

- Рівень підготовки випускників (включаючи практичну підготовку і готовність виконувати професійні функції) та їх затребуваність на ринку праці.

Головне завдання системи управління якістю вищої освіти це постійне покращенні, яке можна розглядати як дію спрямовану на підвищення якості персоналу, якості підготовки, якості інфраструктури навчальних закладів та посиленні результативності і ефективності використаних для цього форм, методів і засобів.

Якщо оглянути європейське оцінювання якості освіти вищих технічних навчальних закладів, то в ньому переважають наступні концептуальні підходи:

1. Визначення рейтингу вищих навчальних закладів за такими параметрами як репутація в суспільстві, вступний конкурс, науковий потенціал, фінансові ресурси закладу, задоволеність студентів якістю та організацією навчального процесу а роботодавців якістю підготовки фахівців.

2. Проведення моніторингу якості освіти на національному та міжнародному рівнях як основи для прийняття управлінських рішень.

3. Комплексний розгляд проблеми якості через створення ключових освітніх стандартів, автономії освітніх закладів.

4. Поєднання внутрішньої і зовнішньої оцінки, пріоритет оцінки "споживача" над оцінкою "виробника".

5. Використання оцінки як засобу звітності та як засобу сприяння розвитку навчального закладу.

6. Розуміння, що якість університетської освіти не піддається абсолютному та однозначному вимірюванню, оскільки таке вимірювання має включати наявний рівень соціально-економічного розвитку країни, реальні доходи, обсяги споживання матеріальних і духовних благ та послуг, а також різні рівні розвитку потреб людини.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, управління якістю освіти в наш час стоїть на великій кількості різноманітних концепцій. Використати якийсь конкретний концептуальний підхід для розв'язання будь-яких питань управління не можливо, оскільки він буде по-різному кожного разу по-різному інтерпретуватись відносно рівня створення системи якості, цілей її функціонування, ступеня відкритості системи управління. Проте останнім часом більшість науковців погоджуються, що найефективними відповідно до сучасних завдань освітньої діяльності вищих технічних навчальних закладів та вимог мінливого ринку професій є системний та процесний методологічні принципи.

Список використаної літератури:

1. Багаутдинова Н. Г. Инновационный потенциал высшей школы: анализ и оценка / Н. Г.Багаутдинова. – М. : Экономика, 2002. – 172 с.
2. Генев Ф. Психология управления / Ф. Генев. – М. : Прогресс, 1982. – 422 с.
3. Гофрон А. Філософські засади сучасних європейських, освітніх концепцій: автореф, дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філос. наук: спец. 09.00.07 «Етика» / А. Гофрон. – К., 2005. – 32 с.
4. Закон України «Про концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства Європейського Союзу» від 21.11.2002 р. / Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 3. – С. 12.
5. Панасюк Н.Л. Теоретична модель управління якістю освіти. /Н.Л. Панасюк// Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво: наук. журнал – Вип. 13 – Луцьк: ЛНТУ, 2014. – С. 135–140.
6. Панасюк Н.Л. Тенденції розвитку та актуальні проблеми управління якістю освіти. /Н.Л. Панасюк// Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 37 / Редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2014. – С. 246–252.